

Analysis of the Function of Narrative Time in the Novel "The City that Died Under the Cedar Trees" Based on Gerard Genette's Theory

Mojtaba khoyi ¹ | Aliakbar Samkhaniani ^{2*}

1. M.A. Graduate in Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Birjand, Iran. E-mail: khoyi.m@yahoo.com
2. Corresponding Author, Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Birjand, Iran. E-mail: asamkhaniani@birjand.ac.ir

---

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 25/02/2025

Received in revised form:
03/06/2025

Accepted: 06/06/2025

Keywords:

Time,
duration,
frequency,
speed,
Khosrow Hamzavi

ABSTRACT

Khosro Hamzavi, known as one of the contemporary Persian writers, has generated a multifaceted work in the novel "The City that Died Under the Cedar Trees" by addressing the two concepts of time and space. Time and space (context) in Khosro Hamzavi's works, especially in this novel, have played an important role in the process of creating meaning in the narrative. Now, the basic issue that constitutes the body of the present research is, what are the techniques for creating, cultivating, and responding to the concept of time in this novel? Accordingly, to analyze this issue, the researchers adhered to the theory of time in narrative and, using a descriptive-analytical method and library resources, applied Gerard Genette's ideas to analyze the temporal techniques of narrative in this novel. The findings of the present study have indicated that the author has created a symbolic-philosophical work by obscuring the two elements of time and space, and most of its temporal techniques are "descriptive pauses and retrospections." Besides, its narrative type in terms of time is of the type of consecutive narratives.

Cite this article: Khoyi, M. & Samkhaniani, A. (2025). Analysis of the Function of Narrative Time in the Novel "The City that Died Under the Cedar Trees" Based on Gerard Genette's Theory. *Research in Narrative Literature*, 14 (3), 93-108.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/rp.2025.11866.2081

Extended abstract

Introduction

The notion of "time" and its concept have long been one of the most controversial issues and mental concerns of thinkers, and analyzing its quality and nature is of significance in the criticism and study of the story. The current study examines the pace and time of narration in the novel "The City that Died Under the *Cedar* Trees" by Khosrow Hamzavi. Furthermore, it is noteworthy that there is no indication in the text of this narrative about the age of the character, so that we can comment on the amount and scope of narrative time in the novel based on evidence. The narrator enters a place called "the lower years" as a teacher to teach at a certain time period.

As the sequence of events in the story indicate, he talks to different characters, hears and depicts their sufferings, expresses their ideas and thoughts, speaks of their poverty, misery and backwardness, and at the end of the narrative, gets lost in the solitude of the desert among his dreams and dies. Therefore, this course of his efforts in the story, although it occurs chronologically in a sequential chronological order (from the moment of entry to death) and this order of events is maintained throughout the novel until the end, so that no signs of "stream of mind" and "future-looking" are observed in the chronological order of the narrative, looking back is abundant in the text. In the longitudinal narrative type, the narrator continues a pattern of events from the beginning to the end of the novel without interruption, while in the layered narrative type, the narrator emphasizes the two elements of character and event and, at the same time, slowly expands the narrative loop of the story by shifting episodes of the story and flashbacks to the past.

Research Method and Theoretical Basis

A descriptive-analytical method was conducted in this study, which was based on library sources, and the researchers analyzed the "narrative volume of time" using Gerard Genette's viewpoint in different parts of the story. In Gerard Genette's divisions, there are two types of time; 1- Extratextual time 2- Intratextual time. Extratextual time is the time we spend reading a text, or in other words, it is the time the narrator spends explaining a scene or describing an event. However, intratextual time or narrative time is the time in which the events of the story occur and is actually not a temporal dimension, but rather the volumetric dimension of the story in the mind and expression of the narrator. Genette calls the relationship between volume and time in narrative "dynamism or speed." In his opinion, the relationship between volume and time in narrative manifests itself in three ways: a) constant or standard dynamics, in which there is a balance between the volume of content and the time allocated to it in the narrative; b) positive acceleration, i.e. when a short part of the text is allocated to a long part of the event; c) negative acceleration, or when a large part of the text is allocated to a short part of the event.

Conclusion

In the current study, narrative techniques were examined and analyzed based on the category of time in the novel "The City that Died Under the Cedar Trees" and the following results were achieved. The first achievement of the present study is that there is a correspondence between the author's perspective and worldview with the elements of time and space in the novel. Due to his philosophical view of creation and a kind of philosophical solitude raised in his works, Hamzavi has created the time and place of the narratives as unknown lands with galactic and long times. In this narrative, the influential factor in "past-viewing" as the narrative time and also the descriptive pauses is, above all, the author's worldview: because he seeks to create a text full of codes and symbols with abundant descriptions and details, and to make the reader think. Another achievement of the present study is that in terms of narrative type, this novel is placed in the category of narratives with temporal continuity, because the author creates a detailed and elaborate narrative for three reasons: 1- Interpreting the characters' mentality and what is going on inside them. 2: The presence of an omniscient narrator in the narrative who seeks to interpret events and incidents. 3- The connection of the old place with the narrative stopping in place for a long time. In his narration, Khosrow Hamzavi actually plays with "time"; although the narrator writes most of his narrative in the present tense, he occasionally talks about his past. The narrative verbs are usually in the present continuous tense, but the narrator suddenly brings the audience into the past by introducing explanatory sentences in parentheses. This technique is, of course, one of the advantages of first-person narration. Hamzavi subtly changes tense and slips from one time to another. In this novel, Hamzavi pays special attention to the element of time and tries to place the reader in the moment and time when the adventures of the novel take place. For this purpose, he easily uses the past tense in many of his stories. Since the use of the past verb is common and simple in fiction writing, his technique and manner of using the past tense are remarkable and outstanding in their own way. He easily goes to the past tense and describes a memory that happened in the past, but he writes this same past in the "present tense" and places the reader in an uncertain space. According to Hamzavi, time is part of the dimensions of human existence. He considers the separation of the three tenses of past, present, and future to be unrealistic and artificial, saying: "Every moment of the present is a future that becomes the past."

تحلیل کارکرد زمان روایت در رمان شهری که زیر درختان سدر مُرد بر اساس نظریه ژرار ژنت

مجتبی خویی^۱ | علی اکبر سامخانیانی^{۲*}

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد، زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

رایانامه: khoyi.m@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

رایانامه: asamkhaniani@birjand.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

خسرو حمزوی از نویسندگان معاصر فارسی در رمان «شهری که زیر درختان سدر مُرد» با برجسته‌سازی مفهوم زمان و مکان، اثری چندپهلوی خلق نموده است. زمان و مکان (زمینه) در آثار

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۰۷

خسرو حمزوی، به خصوص در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد، نقش مهمی در فرایند خلق معنا در روایت ایفا کرده است. حال مسئله اساسی‌ای که پیکره پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد،

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۱۳

این است که، شگردهای خلق، پرورش و بازخورد مفهوم زمان در این رمان کدام‌اند؟ بر همین اساس برای واکاوی این مسئله به نظریه زمان در روایت متمسک شدیم و به روش توصیفی-تحلیلی و با

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۶

بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای، آرای ژرار ژنت را جهت واکاوی شگردهای زمانی روایت در این رمان به کار بستیم. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که، نویسنده با مبهم-نمایی دو عنصر زمان

واژه‌های کلیدی:

زمان،

و مکان اثری رمزی-فلسفی خلق نموده است و بیشترین شگردهای زمانی آن «مکتب توصیفی و گذشته‌نگری» است و نوع روایت آن برحسب زمان از نوع روایت‌های متعاقب است. در نوع روایت

دیرش،

خطی، راوی الگویی از وقایع را از ابتدا تا انتهای رمان بدون وقفه ادامه می‌دهد در حالی که در نوع روایت لایه‌ای، راوی بر دو عنصر شخصیت و رویداد تأکید می‌کند و همزمان، با جابجایی

بسامد،

شتاب،

پیزوودهای داستان و با فلش‌بک به گذشته و آینده، حلقه‌روایی داستان را به آرامی گسترش می‌دهد.

خسرو حمزوی.

استناد: خویی، مجتبی و سام خانیانی، علی اکبر (۱۴۰۴). تحلیل کارکرد زمان روایت در رمان شهری که زیر درختان سدر مُرد بر

اساس نظریه ژرار ژنت. پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۴(۳)، ۹۳-۱۰۸.

حق مؤلف © نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه رازی

۱. پیشگفتار

بحث درباره زمان و مفهوم آن از دیرباز یکی از پیچیده‌ترین مباحث و مشغولیت‌های ذهنی متفکران بوده است. در تقسیمات ژنت^۱ شاهد دو گونه زمان هستیم: زمان درون‌متنی و زمان‌بندی. منظور از زمان‌برون‌متنی یا زمان متن نه بعد زمانی، بلکه بعد حجمی است. در واقع زمان‌برون‌متنی همان زمانی است که صرف خواندن یک متن می‌کنیم یا به عبارت دیگر زمانی است که در بستر آن راوی، به توضیح یک صحنه یا توصیف یک رخداد می‌پردازد. ولی زمان درون‌متنی یا زمان روایت، مدت زمان تقویمی‌ای است که حوادث داستان در آن اتفاق می‌افتد. ژنت رابطه بین حجم و زمان در روایت را «پویایی یا سرعت» می‌نامد. از نظر وی رابطه بین حجم و زمان به سه صورت در روایت آشکار می‌شود: پویایی ثابت یا معیار (تعادل بین حجم مطالب و زمان اختصاص یافته به آن در روایت)، شتاب مثبت^۲ (هنگامی که یک قسمت کوتاه از متن به مدت زمان درازی از داستان اختصاص یابد) و شتاب منفی (هنگامی که یک قسمت زیادی از متن به مدت زمان کوتاهی از داستان اختصاص داده شود). این پژوهش به بررسی تکنیک سرعت و زمان روایت‌پردازی در رمان «شهری که زیر درختان سدر مرد» از خسرو حمزوی بر اساس نظریه «ژرار ژنت» می‌پردازد.

۱-۱. پرسش‌های پژوهش

بازتاب زمان‌های چهارگانه علم روایت‌شناسی در ساختار «رمان شهری که زیر درختان سدر مرد» چگونه است؟

۱-۲. پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش در حوزه رمانی که زیر درختان سدر مرد از تعداد انگشتان یک دست نیز تجاوز نمی‌کند و تنها به مواردی مربوط می‌گردد که در ادامه به آن‌ها اشاره خواهیم کرد. -بازتاب رئالیسم^۳ وهمی در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد/ علی تسلیمی و طیبه کریمی (۱۳۹۵) مجله زبان و ادبیات فارسی. در این پژوهش نگارندگان به جنبه‌های رئالیستی و همچنین عناصر رئالیسم وهمی در این رمان پرداخته‌اند. -«هویت و بازتاب آن در رمان» / بهزاد برکت (۱۳۸۷)، مجله ادب پژوهی. در این مقاله نویسنده با دیدگاهی جامعه‌شناسانه به بررسی ابعاد هویت در رمان

1. Jennet
2. Speed
3. Realism

شهری که زیر درختان سدر مرد پرداخته است. «شهریاری روحانی‌ای که زیر درختان سدر فروپاشید (نقد داستان شهری که زیر درختان سدر مرد)» / محمدرضا سرشار (۱۳۸۱)، ادبیات داستانی. در این مقاله، محمدرضا سرشار به‌عنوان ناقد و نظریه‌پرداز حوزه داستان و قصه، دیدگاه‌های خود را پیرامون ساختار و جهان‌بینی این اثر بیان نموده است.

بررسی رمان‌های خسرو حمزوی از دیدگاه رئالیسم وهمی، علی تسلیمی و طیبه کریمی، (۱۳۹۳)، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد/ دانشگاه گیلان. در این پژوهش نگارنده به بررسی جنبه‌های رئالیستی آثار خسروی پرداخته و نامشخص بودن زمان و مکان این روایت‌ها در حین توصیف جزئی نگرانه را دلیلی بر رئالیسم وهمی آن‌ها گرفته‌اند. همان‌گونه که از پیشینه پژوهش برمی‌آید، تاکنون پژوهشی پیرامون سازه‌های زمانی رمان نام‌برده انجام نشده است به‌طوری‌که انجام پژوهشی از این دست را نه تنها لازم بلکه ضروری دانستیم.

۱-۳. روش پژوهش و چارچوب نظری

پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و به مدد منابع کتابخانه‌ای فراهم آمده است، به این شرح که محقق ابتدا با مطالعه منابع نظری، به یادداشت‌برداری می‌پردازد و سپس با کاربست یادداشت‌ها به تدوین بخش نظری پژوهش پرداخته و سپس با مطالعه داستان‌هایی از دو نویسنده، ضمن بررسی نشانه‌ها و تحلیل آن‌ها، به طبقه‌بندی آن‌ها نیز خواهد پرداخت.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

زمان در اندیشه بشر، عنصری دست‌نیافتنی و غیرقابل‌مهاری است. ویژگی‌های خاص زمان، اندیشمندان را بر آن داشته است تا به تفکر درباره هستی و چیستی آن پردازند: «ارسطو زمان را به‌گونه‌ای کم‌ویش مرموز به‌مثابه تعداد حرکت از حیث تقدم و تأخر تعریف می‌کند» (یولوید^۱، ۱۳۸۰: ۷۲). زمان یکی از مؤلفه‌های اصلی متن روایی^۲ است و در علم روایت ما شاهد دو گونه زمان هستیم: زمان درون‌متنی و زمان‌بندی. منظور از زمان درون‌متنی یا زمان متن نه بعد زمانی، بلکه بعد حجمی است. در واقع زمان‌برون‌متنی همان زمانی است که صرف خواندن یک متن می‌کنیم یا به‌عبارت‌دیگر زمانی است که در بستر آن راوی^۳ به توضیح یک صحنه یا توصیف یک رخداد می‌پردازد. ولی زمان

1. Hyaloid
2. Fiction
3. Narrator

درون‌متنی یا زمان روایت مدت‌زمان تقویمی‌ای است که حوادث داستان در آن اتفاق می‌افتد. ریمون کنان^۱ از روایت شناسان معاصر در ضمن بسط نظریه ژنت، قائل به دو زمان در یک متن روایی (داستان) است (باقری و دیگران، ۱۴۰۱: ۵۹). از نظر او داستان دارای یک‌زمان حادثه و دیگر زمان روایت است که اولی مربوط به دنیای داستان و دیگری سرعت خوانش یا بازتعریف مخاطب را در برمی‌گیرد. (شیروانی شاعنایتی، ۱۳۹۷: ۲۱).

۱-۲. فرق روایت و داستان از دیدگاه ژرار ژنت

ژرار ژنت (۱۹۸۸) میان گزارش، داستان و روایت تفاوت می‌گذارد؛ از نظر او گزارش نظم رخدادها در متن است، مفهومی همچون طرح در آثار فرمالیست‌های^۲ روسی. داستان نظم نهایی رخدادها در جهان بیرون متن است، همچون مفهوم داستان در آثار فرمالیست‌ها و روایت، کنش ارائه گزارش است، گونه‌ای گزینش عناصر و ایجاد نظم هم‌نشینی در طرح. بدین‌سان «منطق روایت» شیوه گزینش و ارائه عناصر داستان است ((ر.ک: ژنت، ۱۹۸۸: ۳۶-۳۱).

۲-۲. فاصله‌ی زمان رخدادهای داستان با کنش روایت

ژرار ژنت علاوه بر داستان و سخن، سطح سومی را معرفی کرده که موسوم به سطح روایتگری یا کنش روایت است. روایتگری (عمل روایت داستان) بسته به فاصله‌ای که با رخداد دارد، در علم روایت شناسی^۳ از ویژگی‌های خاصی برخوردار است (همان: ۴۵). البته ناگفته نماند که روایتگری و فاصله روایت و رخداد ممکن است عملی ساختگی یا واقعی باشد به طوری که روایت همواره با سطح زمان رخدادهای داستان فاصله‌های زمانی متفاوتی دارد که به طور کلی به سه صورت است:

روایت پس از داستان

عقل سلیم می‌گوید کنش روایت و فرآیند تولید آن همواره پس از رخدادهای داستان باشد و به لحاظ زمانی پس از زمان داستان بیاید از این‌روی همواره فاصله‌ای هست میان زمان وقوع رخدادها^۴ در داستان و میان زمان کنش روایت کردن^۵ آن‌ها البته فاصله زمانی میان روایت پس از رخداد داستان از هر متنی تا متن دیگر تفاوت دارد برای مثال فاصله زمانی میان رخدادها یا زمان داستانی تا زمان عمل

1. Rimon Kenan
2. Formalism
3. Narratology
4. Functions
5. Narration

روایت در بیگانه آلبر کامو یک روز است و در آرزوهای بزرگ ۱۴ روز.

روایت پیش از داستان

یعنی روایت رخدادها پیش از آنکه زمان وقوع آنها فرارسیده باشد نمونه‌های این نوع روایت فال‌بینی و پیشگویی روایی است. در واقع هر نوع پیشواز زمانی نوعی روایت پیش از زمان رخداد است.

روایت هم‌زمان داستان

به گونه‌ای است که کنش روایت با زمان داستان (اتفاق) رخدادها هم‌زمان باشد همچون گزارش‌های بر روی صحنه یا گزارش‌های مستقیم از یک رخداد را در برمی‌گیرد (رک: ریمون کنان، ۱۳۸۳: ۱۰۲).

۳-۲. زمان داستانی روایت شهری که زیر درختان سدر مرد

برای درک زمان داستانی، باید وقایع داستان را بر اساس زمان رخ دادن آنها مرتب کنیم. زمان داستان، همان‌گونه که در بخش نظری نیز اشاره شد، زمان حوادث داستان را در برمی‌گیرد و می‌تواند متغیر باشد. در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد زمان داستان اگرچه با دو وجه: خطی و زمان پریشی درون ذهنی شخصیت اصلی اتفاق می‌افتد، اما اشاره‌ای دقیق به دایره زمان داستانی روایت نشده است و تنها از طریق شواهد متن است که می‌توان پی به آغاز داستان در نهم شهریور برد: «مقدر بوده کیان روز نهم شهریور به سالیان سفلا بیاید. هیچ روز دیگری هم نمی‌توانسته است بیاید...» (خسروی، ۱۳۸۸: ۱۶۷). از این عبارت چنین برمی‌آید که کیان در تاریخ نهم شهریور وارد سالیان سفلا شده است. و مرگ وی بر اساس تاریخ تقویمی داستان در سی مهر بوده است: «سی مهر. دیشب هم خوابم نبرد. سراسر شب با گلشار بودم. دم صبح یک‌ساعتی خواب‌ویدار بودم... و مرگم در مازیار چاچی... در خانه پیری پاره‌دوز...» (همان: ۵۸۹-۵۹۴).

آنچه از ورود کیان به سالیان سفلا و مرگ وی برمی‌آید، یک دوره زمانی ۵۲ روزه را نشان می‌دهد. به عبارت ساده‌تر می‌توان گفت زمان داستان همین ۵۲ روز است، اما زمان روایت خیلی طولانی‌تر از این زمان است. و در طول داستان نیز با شگرد زمان پریشی بسیار با زمان بازی کرده است. خسرو حمزوی با زمان بازی می‌کند. بیشتر آثار او با زمان حال نوشته شده‌اند؛ اما حالی که حال نیست! یعنی گاهی وقتی راوی از گذشته‌اش می‌گوید، افعال استمراری‌اند و ناگهان با آوردن جملات توضیحی داخل پرانتز و در زمان حال، مخاطب^۱ را متوجه می‌سازد که در گذشته به سر می‌برد. این

شگرد البته از امتیازهای روایت با راوی اول‌شخص است. حمزوی باظرافت تغییر زمان می‌دهد و از زمانی به زمان دیگر می‌لغزد.

«حمزوی به عامل زمان، در این رمان توجّهی خاص نشان داده و سعی می‌کند خواننده را در لحظه و زمانی که ماجراهای رمان اتفاق می‌افتند قرار دهد. او به این منظور از زمان گذشته در بسیاری از داستان‌های خود به سهولت بهره می‌جوید، از آنجا که به کار بردن فعل زمان گذشته در داستان‌نویسی رایج و ساده است، تکنیک و نحوه استفاده او از زمان گذشته می‌تواند در نوع خود قابل‌توجه و برجسته باشد. او به راحتی به زمان گذشته می‌رود و خاطره‌ای را که در گذشته اتفاق افتاده تعریف می‌کند، اما همین گذشته را با زمان حال می‌نویسد و خواننده را در فضایی غیرقطعی قرار می‌دهد. به اعتقاد حمزوی زمان جزئی از ابعاد وجودی انسان است. او تفکیک سه زمان گذشته و حال و آینده را مصنوعی می‌داند و می‌گوید: «هر لحظه زمان حال آینده‌ای است که تبدیل به گذشته می‌شود» (خلیلی به نقل از دهباشی، ۱۳۸۲: ۳۸۹).

علاوه بر این نشانه‌هایی در متن مبنی بر میزان سن شخصیت نیز وجود ندارد تا بتوان از روی این ادله حکمی مبنی بر مقدار یا دایره درگیری زمان داستانی این رمان صادر کرد. راوی در یک بازه زمانی مشخص برای تدریس در جایگاه معلم وارد مکانی به نام سالیان سفلا می‌شود. باشخصیت‌های مختلفی هم کلام می‌شود، آلام آن‌ها را می‌شنود و به تصویر می‌کشد، ایده‌ها و افکارشان را بیان می‌کند، از فقر، فلاکت و عقب‌افتادگی آنان سخن می‌گوید و در انتهای روایت بدون موفقیت در انزوای کویر در بین رؤیاهایش همچون دو معلم دیگر گم می‌شود. بنابراین این سیر تلاش او در داستان اگرچه برحسب عامل زمان به تصویر کشیده شده است، در اینجا بر آنیم تا با تکیه بر نظریه ژرار ژنت به مطالعه سازه‌های ساختاری زمان روایی در این رمان بپردازیم.

۲-۳-۱. زمان روایی روایت شهری که زیر درختان سدر مرد

برای بررسی زمان روایی در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد، با توجه به الگوی تحلیلی ارائه شده، نظریه‌ی ژنت را مبنای کار قرار می‌دهیم و ارتباط کنش و نشانه‌های زمانی با هر یک از تقسیم‌بندی‌های وی را مشخص می‌کنیم. در بخش مبانی نظری، پیش‌فرض‌هایی ارائه شد که در این بخش، تلاش در آزمون آن‌ها داریم. اکنون، به بررسی این موضوع می‌پردازیم که زمان روایی روایت چگونه نمود یافته است و در ادامه این فصل به بررسی هر یک از مقوله‌های زمانی ژنت خواهیم پرداخت. در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد، دو روایت خطی و غیرخطی مشاهده می‌شود. از نظر

زمان، می‌توان گفت که حوادث به ترتیب زمانی رخ می‌دهند و در داستان زمان پریشی وجود ندارد و طبق نظریه ژنت این روایت، از روایت لحظه‌به‌لحظه برخوردار است که داستان، حوادث را لحظه‌به‌لحظه دنبال می‌کند. در این رمان با وجود سفر شخصیت از یک‌زمان به زمانی دیگر، زمان روایی تقریباً مطابق با زمان واقعی پیش می‌رود و ساده و خطی است. گویی از دو زمان و دو مکان حال و گذشته در کنار هم صحبت می‌شود. این در حالی است که در نمونه‌های موفق داستان با موضوع سفر در زمان، علاوه بر زمان پریشی‌های محتوایی، یعنی سفر شخصیت از زمان و مکانی به زمان و مکان دیگر، به تکنیک‌های زمان‌بندی در فرم و شکست زمان خطی روایت نیز توجه شده است.

۲-۳-۲. ترتیب در رمان شهری که زیر درختان سدر مُرد

همان‌طور که پیش‌ازین گفته شد، روایت با داستان تفاوت دارد. داستان، قرار گرفتن رخدادها در کنار هم، بر مبنای زمان خطی است؛ اما در روایت، نویسنده زمان خطی را در هم می‌شکند و برای دوری از یکنواختی و هم‌چنین برای تأثیرگذاری بیش‌تر، رویدادها را پس‌وپیش می‌کند. همان‌گونه که در بخش نظری پژوهش نیز بیان شد، «ترتیب» به بررسی زمان پریشی‌های روایت می‌پردازد و ترتیب توالی حوادث را بیان می‌کند. مقصود از «ترتیب»، ترتیب زمانی رخدادهای داستان نسبت به ارائه همین رخدادها در گفتمان روایی است (ژنت، ۱۴۰۰: ۷۸). ساختار روایی پی‌رنگ رمان شهری که زیر درختان سدر مُرد، خطی و از گونه‌ی ترتیبی است. اگرچه در داستان کلاسیک روایت آن خطی است، در این داستان نظم روایی حوادث به ترتیب بیان‌شده است. از آنجاکه این اثر یک داستان رئالیستی و همی است و این‌گونه روایت‌ها معمولاً از اصل علی و معلولی پیروی می‌کنند بنابراین ساختار^۱ این داستان دارای روایتی خطی است. «در داستان‌های رئالیستی، هر واقعه‌ای از واقعه پیشین منتج و خود به‌واقعه بعدی منجر می‌شود به سخن دیگر زنجیره‌ای از وقایع به‌صورت علت و معلول پی‌رنگ داستان‌های رئالیستی را به وجود می‌آورند که می‌توان آن را با نمودار زیر نشان داد:

الف ← ب ← پ ← ت ← ...

نخستین رویداد داستان، وضعیتی مفروض است که به سبب وجود یک کشمکش موجب رویدادی دیگر می‌شود. در هر داستان رئالیستی وضعیت نخستین (الف) حکم علت و واقعه بعدی (ب) حکم معلول را دارد، اما خود رویداد (ب) در ادامه داستان علتی می‌شود برای رخداد (پ) که معلول (ب) و

علت (ت) است» (پاینده، ۱۳۹۱: ۵۹).

در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد، با یک رمان با ساختار مدرنیستی مواجهیم، به طوری که نویسنده ضمن بیان خطی زمان داستان، در زمان روایت از زمان پریشی‌های متعدد مدد گرفته است. اگر جریان کلی وقایع این رمان را در سه محور ذیل خلاصه کنیم:

A ← ابتدای رمان ← کیان با وانتی برای تدریس در مدرسه‌ای وارد سالیان سفلا می‌شود.

B ← میانه رمان ← کیان مورد بی‌مهری اهالی قرار گرفته و اتهاماتی به او وارد می‌شود.

C ← انتهای رمان ← کیان در انزوای کویر در تنهایی می‌میرد.

رمان با یک سیر زمانی ترتیبی (از بدو ورود تا مرگ) اتفاق می‌افتد و این ترتیب وقایع در طول رمان تا انتها حفظ شده است. به طوری که هیچ نشانه‌ای از جریان سیال ذهن و یا آینده‌نگری در ترتیب زمانی روایت مشاهده نمی‌شود. ولی گذشته‌نگری به‌وفور در متن به چشم می‌خورد که در جای مناسب نسبت به آن بحث خواهد شد. در گونه روایت‌پردازی خطی راوی یک الگوی حادثه را از ابتدا تا انتهای رمان بدون وقفه ادامه می‌دهد، درحالی که در روایت‌پردازی لایه‌ای راوی با تأکید بر دو عنصر شخصیت و حادثه مادام با جابجایی اپیزودهای داستان و با فلاش‌بک^۱ زدن به گذشته و آینده به نرمی حلقه روایی داستان را گسترش می‌دهد. این گونه روایت‌پردازی شبیه به انداختن سنگی داخل حوضی آب است. هنگامی که داخل حوض آب سنگی بیندازیم به صورت موجی در اطراف خویش دایره‌ای ایجاد می‌کند که هر لحظه بزرگ‌تر می‌شود.

۲-۳-۳. پس نگاه اصلی در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد

در فصل اول رمان، کیان ضمن مقدمه‌چینی و توصیف، فلاش‌بک‌هایی به گذشته می‌زند و با یادآوری وقایع گذشته، شیوه‌ی درگیرشان خودش با داستان را روایت می‌کند:

«این داستان بریده‌بریده در خانه ما ماند و دهان‌به‌دهان گشت. اندکی بزرگ‌تر که شدم چیزهایی تازه شنیدم. معلوم شد پای دیگران هم در میان بوده است. فقط میکال و جریر و خاور نبوده‌اند. خویشان ما هم در ماجرا دست داشته‌اند. اما چیزهایی که به گوشم خورد قصه را درازتر و پیچیده‌تر کرد. باز هم سر در نیاوردم خون و خونریزی سرچی بوده و کی کی را کشته است. اما بو بردم که اختلاف بین یکی دو نفر نبوده است عده‌ای به جان هم افتاده‌اند و داستان، داستان درازی است و پای خیلی‌ها در میان است. مردم یک شهر به جان

هم افتاده‌اند» (حمزوی، ۱۳۸۸: ۱۶ و ۱۷).

این پس نگاه که در آن راوی به گذشته بازگشته و ماجرای خانوادگی‌اش را بیان می‌کند، پس نگاه اصلی روایت است زیرا این گونه پس نگاه در پی‌رنگ^۱ روایت و علت حوادث دخیل است، نه در مضمون و بن‌مایه‌ها. به همین دلیل از اهمیت بسیاری برخوردار است. به طوری که چندین بار در طول متن روایت شاهد این بازگشت به گذشته هستیم و می‌توان متن اصلی روایت را روند اصلی داستان دانست که در ذیل آن گاه‌گاه پس نگاه‌های اصلی به چشم می‌خورد. این پس نگاه یک پس نگاه اصلی و مهم است و در بسط و گسترش و همچنین فهم روابط علی و معلولی پی‌رنگ بسیار تأثیرگذار است. آنجا که می‌خواهد درباره گذشته شوم کاویان برای مخاطب سخن بگوید با یک پس نگاه اصلی این عمل را متجلی می‌کند: «... کاویان روزگار نرگس برادرزاده او را هم سیاه کرده است. آن دختر یکی یکدانه همه چیز تمام را در جوانی سیاه‌بخت کرد. هنوز هم دست از سرش برنمی‌دارد. مدام آن زن معصوم را تهدید می‌کند. نرگس از دست کاویان روز و شب ندارد. همیشه نگران است نکند کاویان بلایی سر خودش یا بچه‌اش بیاورد...» (حمزوی، ۱۳۸۸: ۲۰۴). پس می‌توان گفت: پس نگاه اصلی یکی از مهم‌ترین ابزارهای سازه‌های زمان در رمان شهری که زیر درختان سدر مُرد، می‌باشد و تأثیر بسزایی در شکل‌گیری و قوام‌بخشی پی‌رنگ داستان دارد.

۲-۳-۴. پس نگاه فرعی یا بیرونی

زمان داستان در این نوع پس نگاه، خارج و مقدم بر زمان روایت اصلی (که ژنت «روایت نخست» می‌نامد) قرار دارد. این به آن معناست که روایت به نقطه‌ای در داستان پیش از آغاز روایت اصلی پرش دارد. این نوع پس نگاه دارای نشانه‌های زمانی است و به غنی‌تر کردن روایت کمک می‌کند. به نمونه‌هایی از این نوع پس نگاه در متن رمان اشاره می‌شود:

«کیان از همان آغاز نوجوانی که به کتاب خواندن افتاده بود؛ هیچ نوشته‌ای به اندازه آن دفتر یادداشت مجذوبش نکرده بود. از سیزده چهارده سالگی دفتر نیایش معیار همه باورهایش شده بود. اگر چیزی با آن نوشته‌ها جور درمی‌آمد خوب بود؛ و گرنه زشت بود و از چشمش می‌افتاد. گهگاه خود را چنان اسیر آن دفتر می‌دید که حس می‌کند نیایش سایه به سایه همه جا دنبالش است. به او می‌گوید چه کند و چه نکند، چه بگوید و چه نگوید حتی چه بخواند و چه نخواند. گهگاه کیان از این اسارت دچار هراس می‌شد. و آنگاه بود که

نگران می‌گشت، نکند او دیگر خودش نباشد؛ مردی باشد که سال‌ها پیش از آنکه به دنیا آمده باشد مرده و رفته بود، و حالا پیری مرده در او که کیان شبانکاره است جان گرفته باشد، و کیان شبانکاره کسی نباشد، جز کالبد نبیره‌ای که نیایی از دنیا رفته آن را انباشته باشد و چشمش چیزی نباشد جز لایه‌ای شفاف و کاسه‌ای خالی؛ چیزی مانند یک پرده لیفی و این چشم نیای بزرگ باشد که ببیند و در کاسه‌ها بگردد، این مغز نیای بزرگ باشد که ببیند و سر او پیش از مجموعه‌ای نباشد؛ کاسه‌ای از استخوانی خشک و پوک که می‌تواند دستش را دراز کند؛ آن را لمس کند، به گیجگاه و پیشانی‌اش فشار آورد اما نتواند بگوید این سر، سر من است؛ این گیجگاه من است که می‌تپد، این من هستم، خودم که می‌اندیشم. در آن لحظه‌ها بود که در گرداب سردرگمی و تردید می‌افتاد و دست‌وپا می‌زد (حمزوی، ۱۳۸۱: ۳۳).

همان گونه که از مثال‌ها نیز برمی‌آید پس‌نگاه بیرونی پس‌نگاهی فرعی دارای نشانه‌های مکانی است که به‌طور دقیق موقعیت مکانی داستان را در برابر دیدگان روایت‌شمار ترسیم می‌کند. عنصر اصلی در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد، زمان است و چون زمان با مکان ارتباط مستقیم دارد این نشانه‌های مکانی در کنار نشانه‌های زمانی به فضاسازی داستان کمک شایانی کرده و به نوع شناخت مخاطب از شخصیت‌ها^۱، مکان و فضای^۲ داستان انجامیده است.

۳-۴. عناصر ایجاد و اشتاب در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد

واشتاب، یعنی بخشی از سخن روایی به نحو چشم‌گیری، طولانی‌تر از زمان داستان باشد. فرایند واشتاب به این صورت است که بخش یا زنجیره‌ای طولانی از متن به لحظه کوتاهی از زمان داستان اختصاص داده شود. واشتاب به این معناست که دیرش زمانی - فضایی سخن بزرگتر از زمان داستان باشد. توصیف مفصل جزئیات حرکت یک شخصیت نمودار بزرگتر بودن زمان سخن از زمان داستان است.

علاوه بر موارد برشمرده شده در ایجاد واشتاب، عناصر دیگری نیز در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد، در ایجاد این عامل نقش دارد که در ذیل به چندی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۳-۴-۱- توصیف مکان

یکی از عناصر ایجاد اشتاب در زمان برون‌متنی رمان شهری که زیر درختان سدر مرد، «توصیف مکان» و زیاده روی بیش از حد در این عنصر است. چرا که نویسنده در قسمت‌های مختلف داستان با ورود به مکان‌های مختلف به توصیف آن‌ها می‌پردازد. این حالت که در علم روایت‌شناسی به برش توصیفی نیز معروف است، بسیار باعث کندی در حرکت داستان شده و زمان آن را متوقف می‌کند. برش توصیفی برخلاف «حذف» هنگامی است که راوی زمان داستان را متوقف کرده و به توصیف وقایع، اشخاص، موقعیت‌ها و امثال آن‌ها می‌پردازد. دربرش توصیفی سرعت داستان به حداقل می‌رسد. در ادبیات داستانی معاصر و به‌خصوص در شهری که زیر درختان سدر مرد نیز شاهد وجود این عامل هستیم. جالب این که در ادبیات داستانی معاصر یکی از جاهایی که این پدیده شکل می‌گیرد، ورود دوربین روایی به مکان‌های جدید است. به عنوان مثال در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد وقتی دوربین روایی وارد خانه جریر می‌شود، به طور مفصل آنجا را توصیف می‌کند:

«مسعود جلوی در ایستاد. بیمناک به در اشاره کرد. با صدایی خفه گفت: اینجاست. دری بود بزرگتر از درهای دیگر و اسطقس دارتر. ساییدگی فرتوت براقی در بعضی جاهایش به چشم می‌خورد. در خانه آدمی محتشم می‌نمود. که تازه به دوران رسیدگی نداشت. مشته اش بزرگ بود. سندانک جانانه‌اش زیر سالیان دراز کویس اندکی پرچ شده و رفته بود. و بر آمدگی‌اش را از دست داده، چون پیکری زخم‌دار روی صفحه‌ای آهنی مشبک خورشید مانند، افتاده بود... دو دل در را چهار طاق باز کردم. به حیاطی آجر فرش کوچک راه داشت که چند درخت انار به دیوارهای گچی و در و دریچه‌های چوبی کهنه خاکستری، سبزینه‌ای دلپذیر داده بود. سه چهار پله می‌خورد تا کف حیاط. کسی آنجا نبود. انتهای حیاط راهرویی بود که به حیاط دیگر راه داشت، بادگیرها، هلال تاقیها، برآمدگی آفتابگیر، بام، مجردیها، هره‌های آجری، پیشانی‌های نقش دار، قرنیزها و خلوت آنجا حال و هوای بقعه‌ای را به آن مکان داده بود. از راهرو گذشتم. به حیاط بزرگ دلباز پر دار و درختی رسیدم. باغچه‌ای بود...» (حمزوی، ۱۳۸۱: ۱۸ و ۱۹).

همان‌گونه که از قطعه بالا برمی‌آید، توصیف مکان در رمان باعث ایجاد اشتاب گردیده است. به طوری که زمان داستان به کلی متوقف شده و مخاطب محو جزئیات مکان است. نویسنده با این ترفند توانسته است، بر زمان برون‌متنی روایت خویش بیفزاید. در واقع در این توصیفات مکانی، خط سیر روایت همچون رودخانه‌ای ایستا می‌گردد که وارد باتلاقی شده و از حرکت مانده است.

این ایستایی زمان داستانی بر اثر واشتاب گاه چندین صفحه نیز به درازا کشیده می‌شود. البته باید گفت، تمسک به این شگرد به صورتی که باعث ملال روایت شنو نگردد، تنها کار نویسندگان زبر دست و خلاق است. خسرو حمزوی نیز در این روایت خیالی، با چنان تمرکز و جزئی‌نگری ای به توصیف مکان می‌پردازد که نه تنها روایت شنو را سرگرم می‌کند، بلکه او را از مبحث زمان روایت به دور نگه می‌دارد. به طوری که اصلاً توجهی به عامل زمان ندارد.

۲-۴-۳- توصیف شخصیت‌ها

دیگر عاملی که در کنار توصیف مکان باعث ایجاد واشتاب در رمان گردیده است، توصیف شخصیت‌ها است. این عنصر نیز در کنار مکان باعث ایستایی و رخوت در زمان درون‌متنی داستان شده و روایت را به سکون وادار کرده است. یکی از عناصری که به ایجاد واشتاب در ادبیات داستانی منجر می‌شود، «شناسایی و تعریف ویژگی‌های ظاهری و اخلاقی شخصیت‌ها» در داستان است. این امکان در داستان به دو صورت آشکار (با توصیف خصوصیات ظاهری، اخلاقی و اجتماعی) و یا به صورت پوشیده (از طریق اعمال و حرکات شخصیت‌ها) انجام می‌شود.

در این رمان نیز راوی به دلیل زیاده روی در توصیف جزئیات شخصیت‌ها باعث ایجاد واشتاب در روایت شده است. به عنوان مثال در توصیف پیرمرد و خواهرش می‌گوید:

«پیرمرد با خواهری پیرتر از خودش زندگی می‌کند. زندگی ساده و جمع و جور دارند. پیرزن انجیری خوش و خندان در را به روی ما باز کرد و منقلی کوچک اسفند دود کرد. لبه چارقد سپیدش را گرفت و باد زد و دود اسفند را پراکند. لهجه ای دلنشین داشت. با برادرش که حرف می‌زد از گفتگوی شان سر در نمی‌آوردم. حرفهای چ و ش در سخنانشان زیاد بود. جامه ای رنگین محلی تنش بود. هر از گاه چند دانه اسفند در منقل می‌انداخت و بوی اسفند را پایدار نگه می‌داشت. گفت سالهاست بیگانه ای آشنا پا به خانه شان نگذاشته و وقتی فهمید اهل بدخشم انگار از زادگاهش آمده و خبری آورده باشم با چشمانی جويا به من نگریست. چین و چروکهای چهره اش فشرده و سخت شد. خال گوشتی درشتش در تنگنای گونه و آژنگ های دور لبش فرو رفت و به لرزش افتاد. کنجکاو بهم خیره شد. با لحنی حسرتناک گفت اهل کجای بدخشی! لب ورچید» (همان: ۴۵۷).

در این قسمت به دلیل جزئی‌نگری‌های زیاد نویسنده در توصیف شخصیت‌ها روند رو به جلوی

روایت متوقف شده و به دنبال آن زمان درون داستانی نیز به سکون و ایستایی گراییده است. علاوه بر دلایل نام برده شده در ایجاد واشتاب در روایت رمان شهری که زیر درختان سدر مرد، عناصر دخیل دیگری نیز وجود دارد که به صورت ضمنی یا آشکار باعث ایجاد واشتاب در روایت رمان و اختلال زمان آن گردیده است. به طوری که می‌توان بیشترین و برجسته‌ترین عامل زمان پریشی رمان را منتسب به همین عامل دانست که خود به صورت مختلفی از قبیل: توضیح و تفسیر راوی از وقایع، نفوذ به درون ذهن شخصیت‌ها، گفتگوهای طولانی، همه چیز دان بودن راوی و ... در آن دخالت دارند.

۳-۴-۳- نفوذ به افکار شخصیت‌ها و بیان تفصیلی آن‌ها

یکی دیگر از عوامل شکل‌گیری واشتاب در رمان مذکور، نفوذ راوی به افکار درونی شخصیت‌ها است. این عامل نیز همانند توصیف زمان و مکان، مقدار زیادی از حجم داستان را به خود اختصاص داده و باعث کندی حرکت روایت به جلو شده است. در جای جای روایت شاهد این نفوذ راوی در درون ذهن کنشگران و بیان افکار آن‌ها هستیم. اگر این افکار به صورت گذار بیان شود، هرگز باعث ایجاد واشتاب در زمان روایت نمی‌گردد، اما جالب این است که نویسنده علاوه بر بیان این افکار، با گذشته‌نگری به قضاوت درباره آن‌ها نیز می‌پردازد و این دخالت راوی خود باعث ایجاد واشتاب در روایت می‌گردد. به عنوان مثال صفحات زیادی از داستان را به افکار شخصیت یوسف اختصاص داده است:

«گهگاه فکر می‌کرد شاید بی‌اراده بودن جریر نیرویش را خنثی می‌کند. اما ته دلش گرفتار شکی نومیدکننده و عذاب‌آور شده بود. چشمش از جریر ترسیده بود... شاید پیرمرد او را به بازی گرفته... با همان چشمان باز تهی از نگاه... فقط حادثه گلخن نیست... آشفستگی اش از زمانی سرگرفت که نتوانست آن حادثه را پشت سر اندازد... آن حادثه تهیدستش کرد... اما این جریر بود که چون شبی درونش نفوذ کرد... خوابناکش کرد... از معجزه انداختش...»
(همان: ۳۳۶).

این نفوذ پذیری راوی به درون افکار شخصیت‌ها گاه تا پنج صفحه نیز به طول می‌انجامد که خود دلیلی بر توقف زمان درون داستانی روایت است و منجر به ایجاد واشتاب در روایت می‌گردد. همان‌گونه که در برشماری عناصر ایجاد واشتاب در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد اعلام نمودیم، یکی از عناصر ایجاد واشتاب به صورت ضمنی در این روایت، وجود راوی همه چیز دان و آگاه است که با نفوذ در درون ذهن شخصیت‌ها به بیان افکار و ایده‌های آنان می‌پردازد. به طوری که

بارزترین صفتِ راوی همه‌چیزدان را می‌توان نفوذ کردن به درون ذهن شخصیت‌ها و بیان افکار و آرزوهای درونی آنان دانست. این راوی به عنوان یکِ راویِ مداخله‌گر به درون ذهن شخصیت‌ها رفته و اعمال درونی ذهن آنان را گزارش کند. در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد نیز با چنین وضعیتی روبرو هستیم. در قطعه زیر راوی با نفوذ در دورن ذهن شخصیت نرگس به بیان افکار وی پرداخته است:

«اما نرگس دلش نمی‌آمد پیرمرد از این شب تا آن شب توی ادرار و عرق و گاه مدفوع خودش دست و پا بزند. دل خودش هم از رنگ‌های تیره می‌گرفت. بوی ادرار مانده حالش را به هم می‌زد. از این گذشته می‌خواست همه چیز پدر خوانده‌اش همان جور باشد که زمان تندرستی جریر بوده است، همان رنگ‌ها و همان جور پارچه‌های نخ‌ی و کتانی که او دوست داشته، باشد. برای همین همه چیز را کتان و چلووار و پارچه‌های نخ‌ی یک‌دست سپید بود... اینها همه‌اش حرف است- باز میناب کسی مثل مهر را دارد- که بیاید اینجا دستش را بگیرد و ببرد- من کی را دارم...» (حمزوی، ۱۳۸۱: ۲۴۱ و ۲۴۲).

در این قطعه از رمان راوی با نفوذ در ذهن شخصیت نرگس به بیان افکار و ایده‌های او می‌پردازد و علاوه بر همه چیز دان بودن یکِ راویِ دخالتگر نیز محسوب می‌شود و همه این ویژگی‌ها در کنار هم واشتاب روایت را افزونی بخشیده است. در این حالت نیز زمان داستان متوقف شده و حرکت رو به جلو آن از حرکت باز می‌ماند و نویسنده صفحات متعددی را به شرح افکار و درونیات شخصیت‌ها اختصاص می‌دهد.

۳-۴-۴- توقف زمان در مکان‌های قدیمی

یکی از عواملی که در واشتاب سرعت زمان در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد به طور بارز تاثیر گذار است، توقف زمان در مکان‌های قدیمی است. گویا نویسنده علاقه‌ای خاص به این مکان‌ها داشته است، چه با شوری بسیار به ترسیم و توصیف جزئیات این مکان‌ها می‌پردازد. قسمتی از این توصیف را در ذیل توصیف مکان مشاهده نمودیم. آنجا که آجرهای سفالین و کاشی‌های رنگین خانه جریر را به تصویر می‌کشید. حال در جایی دیگر نیز آنجا که نویسنده سردابه ربح جریر را به تصویر می‌کشد، بسیار با شور و حرارت به جزئیات نظر دارد به طوری که زمان داستان را متوقف نموده است:

«چراغ‌های پر نوری راه پله زیر زمین را روشن کرده بود، اما غباری نمناک فضای زیر زمین را اندوده بود. جایی خفه و نمور بود. مانند شبستان مسجد می‌نمود. اثاث زیادی آنجا نبود و

در فراخی آن جای سردابه مانند بزرگ، چند اشکاف و صندوق و میز و صندلی و تخت چوبی جلوه ای نداشت و جا تنگ کن نبود. ردیف ستون های سنگی ستر با سر ستونها و پله های گرد نشان می داد که سراسر طبقه بالا تا لب ایوان که به راه پله می خورد، روی زیر زمین و استوار بر آن ستون هاست. پای دیوار شرقی زیر زمین نهر آبی بود که راه آب قناتی دایر بود. نرگس نگاهی به دور وورش کرد. رفت سوی یکی از اشکافها. درش را باز کرد. کفشها، نیم چکمه ها، چکمه ها و پوتینهای مردانه و کفشهای تابستانی و چند جفت گیوه، همه مرتب و تمیز روی طبقه های چوبی چیده شده بود...» (حمزوی، ۱۳۸۸: ۱۲۱).

این نمونه تنها قسمتی از توقف زمان داستان در بستر توصیف مکان های قدیمی در داستان است. آنگاه که نویسنده قصد توصیف دارد، متقابلاً زمان داستان متوقف شده به صفر می رسد. این عمل مساوی با واشتاب در زمان روایت است. که در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد بسیار به چشم می خورد.

نتیجه گیری

در این پژوهش شگردهای روایت پردازی با تکیه بر مقوله زمان در رمان شهری که زیر درختان سدر مرد مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و دستاوردهایی به شرح ذیل حاصل شد: دستاورد اول پژوهش حاضر این است که بین دیدگاه و جهان بینی نویسنده با عنصر زمان و مکان در رمان تناسب وجود دارد. حمزوی به دلیل نگاه فلسفی به مقوله آفرینش و نوعی تنهایی فلسفی مطرح شده در آثارش، زمان و مکان روایت ها را سرزمین هایی ناشناخته با زمان هایی کهکشانی و طولانی خلق کرده است. در این روایت نیز در وهله اول آنچه در تعیین زمان روایت گذشته نگر و مکث های توصیفی تاثیرگذار بوده است، همین جهان بینی نویسنده است، چه او در صدد است با توصیفات و جزئی نگری های فراوان متنی سرشار از رمزا و نمادها خلق کند و خواننده را به تفکر وا دارد. دستاورد دیگر پژوهش حاضر این است که از نظر نوع روایت، این رمان در ردیف روایت هایی با واشتاب زمانی قرار می گیرد، چرا که نویسنده به سه دلیل روایتی اطناب مآبانه خلق می کند: یک تفسیر ذهنیات شخصیت ها و آنچه در درون آن ها می گذرد، دوم: وجود راوی همه چیز دان در روایت که در صدد تفسیر رویدادها و وقایع است و سوم، عجین شدن مکان قدیمی با توقف روایت در آن مکان در مدت زمانی طولانی.

منابع

- باقری و دیگران. (۱۴۰۳)، نحوه به کارگیری شگردهای زمان روایی در رمان لم یزرع بر مبنای نظریه ژرار ژنت، پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۳، (۴)، ۵۵-۷۸. 10.22126/rp.2022.7467.1519
- پاینده، حسین. (۱۳۹۱)، داستان کوتاه در ایران (داست آن‌های رنالیستی و ناتورالیستی)، نیلوفر، تهران.
- حمزوی، خسرو. (۱۳۸۸)، شهری که زیر درختان سدر مرد، روشنگران و مطالعات زنان، تهران.
- ریمون کنان، شلومیث. (۱۳۸۷)، روایت داستانی - بوئیقای معاصر، ترجمه: ابوالفضل حری، نیلوفر، تهران.
- ژنت، ژرار. (۱۳۹۲)، تخیل و بیان، ترجمه شکرالله اسداللهی تجرق، سخن، تهران.
- ژنت، ژرار. (۱۴۰۰)، گفتمان حکایت: جستاری در تبیین روش، ترجمه آذین حسین زاده و کتابیون شهیرراد، نیلوفر، تهران.
- شیروانی شاعنایتی، الهام. (۱۳۹۴)، نظریه روایت شناختی ژرار ژنت: بررسی و تطبیق دو رمان خشم و هیاهو و سمفونی مردگان، وانی، تهران.
- لوتته، یاکوب. (۱۳۸۸)، مقدمه‌ای بر روایت در ادبیات و سینما، ترجمه امید نیک‌فرجام، مینوی خرد، تهران.
- یولویید، ژان. (۱۳۸۰)، هستی در زمان، ترجمه منوچهر حقیقی راد، دشتستان، تهران.

References

- Bagheri et al. (2023), The use of narrative tense techniques in the novel *The Waste Land* based on Gerard Genette's theory, *Journal of Fiction Literature*, 13(4), 55-78. (In Persian)
- Payandeh, H, (2002) Short story in Iran (the realist and naturist ones), Tehran: Niloofer. (In Persian)
- Hamzavi, kh. (2009), A city that died under the cedar trees, illuminators and women's studies, Tehran. (In Persian)
- Rimon Kenan, sch. (2008) Narrative story-telling- contemporary poetics, Translation: Abolfazl Harey, Tehran: Niloofer. (In Persian)
- Genette, G. (2013) *Imagination and Expression*, Translated by; Shukrullah Asadollahi, Tehran: Sokhan. (In Persian)
- Genette, G. (2021) *Discourse of the Story: A Study in Explaining the Method*, Translated by; Azin Hosseinzadeh and Katayoun Shahparrad, Tehran: Niloofer. (In Persian)
- Shirvani Shah Enayati, E. (2015). *The cognitive narrative theory of Gerard Genette: Investigation and adaptation of two novels of "Anger and Fuss" and "Symphony of the Dead*, Tehran: Vanya. (In Persian)
- Lotte, J. (2015) *An Introduction to Narrative in Literature and Cinema*, Translated by; Omid Nikfarjam, Tehran: Minooye Kherad. (In Persian)
- Yulvid, J. (2001) *Being in Time*, Translated by; Manouchehr Haghghi Rad, Tehran: Dashtestan. (In Persian)
- Genette, G. (1980). *Narrative Discourse, An Essay in Method*, Translated by Jane E. Lewin, foreword by Jonathan culler, Ithaca, New York: Cornell university press. (In Persian)
- Gennet, G. (1988), *Narratology & Discourse*, Ithaca: Cornell University Press. (In Persian)